

*Зеленько Ю.В., Журавель І.Л., Огороков А.М., Патласов О.М.,
Бойченко А.М., Нестеренко Г.І.*

**ПОСІБНИК ДЛЯ КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ З
ПИТАНЬ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ НА
ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ**

ЧАСТИНА 1. БАЗОВИЙ КУРС

2015

УДК 502.1:656.2

ББК 20.1:39.28

З-48

*Посібник затверджений та рекомендований до друку Вченою радою
Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна (Протокол №11 від 22.06.2015р.)*

З-48 ЗЕЛЕНЬКО Ю.В., ЖУРАВЕЛЬ І.І., ОКороков А.М., ПАТЛАСОВ О.М., БОЙЧЕНКО А.М.,
НЕСТЕРЕНКО Г.І. ПОСІБНИК ДЛЯ КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ З ПИТАНЬ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ. ЧАСТИНА 1.
БАЗОВИЙ КУРС

Посібник розроблений з метою надання методично-довідкової допомоги та покращення засвоєння матеріалу в процесі спеціального навчання з питань перевезення небезпечних вантажів на залізничному транспорті.

Посібник рекомендований для робітників, фахівців та керівників підприємств і організацій суб'єктів перевезення небезпечних вантажів, діяльність яких пов'язана з підготовкою, відправленням, перевезенням або одержанням небезпечних вантажів, що перевозяться залізничним транспортом.

ЗМІСТ

Модуль 1. Міжнародне та національне законодавство у сфері перевезення небезпечних вантажів	4
Модуль 2. Класифікація та ідентифікація небезпечних вантажів. Обмеження щодо перевезення окремих небезпечних вантажів залізничним транспортом.	21
2.1 Класифікація небезпечних вантажів	
2.2 Ідентифікація небезпечних вантажів	
Модуль 3. Маркування вантажних одиниць, контейнерів, вагонів	45
3.1 Загальні вимоги до маркування. Маркування вантажних одиниць (тари)	
3.2 Маркування вантажних транспортних одиниць	
Модуль 4. Номенклатура (переліки) небезпечних вантажів та визначення умов перевезення небезпечних вантажів. Небезпечні вантажі в обмежених та звільнених кількостях	80
4.1 Номенклатура (переліки) небезпечних вантажів	
4.2 Умови перевезення небезпечних вантажів.	
4.3 Небезпечні вантажі в обмежених та звільнених кількостях	
Модуль 5. Вимоги до пакування небезпечних вантажів	108
Модуль 6. Оформлення перевізних (транспортних) документів	115
Модуль 7. Обов'язки учасників перевезень у сфері безпеки	121
Модуль 8. Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів	127
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	136

МОДУЛЬ 1. МІЖНАРОДНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ

1.1) *Загальні поняття та терміни, що використовуються у міжнародних та національних нормативно-правових актах:*

Відправник - зазначена в перевізних документах юридична (резидент і нерезидент) або фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка підготовлює та подає цей вантаж для перевезення.

Компетентний орган - національний регулювальний орган або організація, призначений чи іншим чином визнаний для вирішення питань, що регламентують перевезення небезпечних вантажів.

Мультимодальне перевезення (комбіноване перевезення) - перевезення небезпечного вантажу від місця виготовлення до місця призначення, яке здійснюється за участю декількох (двох або більше) видів транспорту.

Небезпечні відходи-відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші небезпечні властивості, які становлять чи можуть становити значну, небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними.

Номер ООН (UN)- чотиризначний цифровий ідентифікаційний номер, наданий небезпечному вантажу KE ООН з перевезення небезпечних вантажів і погодженої на глобальному рівні системи класифікації і маркування хімічних речовин Економічної і Соціальної Ради ООН.

Одержувач - зазначена в перевізних документах юридична або фізична особа, яка одержує небезпечний вантаж від перевізника.

Перевізник - юридична (резидент і нерезидент) або фізична особа(громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка здійснює перевезення небезпечного вантажу.

Суб'єкт перевезення небезпечних вантажів - підприємство, установа, організація або фізична особа, які відправляють, перевозять або одержують небезпечні вантажі (відправники, перевізники та одержувачі);

Перевезення небезпечних вантажів - діяльність, пов'язана з переміщенням небезпечних вантажів від місця їх виготовлення чи зберігання до місця призначення з підготовкою вантажу, тари, транспортних засобів та екіпажу, прийманням вантажу, здійсненням вантажних операцій та короткостроковим зберіганням вантажів на всіх етапах переміщення;

Місця зберігання небезпечних вантажів - спеціально облаштовані місця, майданчики, складські приміщення та споруди, де зберігаються прийняті до/після перевезення небезпечні вантажі;

Маршрути перевезення небезпечних вантажів - залізничні шляхи, автомобільні дороги, внутрішні водні шляхи, морський та повітряний простір, де дозволено рух транспортних засобів, які перевозять небезпечні вантажі;

Міжнародне перевезення небезпечних вантажів - перевезення небезпечних вантажів з території України на територію іноземної держави; з території іноземної держави на територію України; транзитом через територію України.

Підготування небезпечного вантажу до перевезення - здійснення класифікації та ідентифікації продукції, а також підготовки вантажних одиниць, транспортних засобів (випробовування/освідчення, маркування) до перевезення та розміщення в них продукції.

Типові правила ООН - "Рекомендації по перевозке опасных грузов. Типовые правила (часть I) (ST/SG/AC.10/1/Rev.14) Организации Объединенных Наций",

та інші терміни, пов'язані з організацією процесу перевезення, специфікою перевізного процесу та безпекою перевезень небезпечних вантажів.

1.2) Міжнародні документи з перевезення небезпечних вантажів

До міжнародних документів з перевезення небезпечних вантажів відносяться: Правила перевезення небезпечних вантажів (Додаток 2 до СМГС), Правила міжнародних залізничних перевезень небезпечних вантажів (РІД), Правила перевезення небезпечних вантажів залізницями, Правила перевозок жидких грузів наливом в вагонах цистернах и вагонах бункерного типа для перевозки нефтебитума.

Додаток 2 до СМГС складається з 7 частин, кожна з яких розподілена на глави, розділи та підрозділи.

Правила перевезення небезпечних вантажів застосовуються при перевезенні небезпечних вантажів у міжнародному залізничному вантажному сполученні.

У Додатку 2 до СМГС, частина 1, вказані:

а) небезпечні речовини і вироби, перевезення яких дозволяється, в тому числі й умови, які до них відносяться:

- класифікацію, класифікаційні критерії й методи випробувань;
- використання тари та її маркування, а також вимоги до спільного пакування;
- використання цистерн, їх наповнення і маркування;
- процедури відправлення, оформлення перевізних документів;
- вимоги до виготовлення й випробування тари і цистерн;
- вимоги до використання вагонів і контейнерів, в тому числі їх навантаження – вивантаження і заборона спільного навантаження.

б) небезпечні вантажі, перевезення яких забороняється.

Положення Додатку 2 до СМГС не застосовуються:

а) при перевезенні машин або механізмів, які не вказані у Додатку 2 до СМГС і які не містять небезпечні речовини та вироби у їх внутрішньому або експлуатаційному обладнанні при умові, що прийняті заходи для запобігання будь-якого витіку вміст при нормальних умовах проведення;

б) до термінових перевезень, які здійснюються рятувальними або аврійними службами або під їх наглядом з метою рятування людей або захисту довкілля при умові, що прийняті заходи щодо їх безпеки.

У Додатку 2 до СМГС наведені винятки, що пов'язані з перевезенням газів, рідкого палива, такі, що пов'язані із спеціальними положеннями або небезпечними вантажами, які упаковані в обмежених кількостях, а також такі, що пов'язані з перевезенням порожньої неочищеної тари.

Частина 1 складається з 10 глав, в яких розкриті загальні положення.

У ній розглянуті галузь застосування; терміни, визначення та одиниці виміру; навчання працівників, які беруть участь у процесі перевезення небезпечних вантажів; обов'язки учасників перевезення у галузі безпеки; відступи; перехідні заходи; загальні вимоги, що стосуються до класу 7; перевірки та інші допоміжні заходи, спрямовані на забезпечення дотримання вимог, що стосуються безпеки; обмеження, які

встановлюються компетентними органами у відношенні перевезень; вимоги щодо забезпечення безпеки.

Друга частина у своєму складі має 3 глави й присвячена питанням класифікації та методам випробувань.

У третій частині міститься перелік небезпечних вантажів, спеціальні положення і виключення з правил, які стосуються небезпечних вантажів, що упаковані в обмежених кількостях. Вона складається з 4-х глав.

Четверта частина містить у собі положення щодо пакування і цистерн та складається з п'яти глав.

У цій частині розглянуті питання: використання тари, у тому числі контейнерів середньої вантажності для масових вантажів (КСВМВ) й крупно-габаритної тари; використання переносних цистерн й багатоелементних газових контейнерів ООН (БЕГК); використання вагонів-цистерн, зйомних кузовів-цистерн з армованих волокном пластмас (волокніта); використання вакуумних цистерн для відходів.

У склад п'ятої частини входять 5 глав, які присвячені процедурам відправлення.

Тут розглянуті: загальні положення; маркування і знаки безпеки; розміщення знаків безпеки і маркування на вагонах, контейнерах, вагонах-цистернах, контейнерах-цистернах, БЕГК, переносних цистернах; оформлення перевізних документів; спеціальні положення.

Частина 6 присвячена вимогам до виготовлення і випробування тари, контейнерів середньої вантажності для масових вантажів (КСВМВ), крупногабаритної тари і цистерн. Ця частина складається з дев'яти глав.

Сьома частина, яка складається з 7 глав присвячена положенням щодо умов перевезення, навантаження, вивантаження і оброблення вантажів.

У Регламенті про міжнародні залізничні перевезення небезпечних вантажів (RID) викладені основні питання організації перевезення небезпечних вантажів у міжнародному сполученні з країнами, які приєдналися до Конвенції про міжнародні перевезення (КОТІФ).

Регламент про міжнародні залізничні перевезення небезпечних вантажів (RID) є Додатком С до Конвенції про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ).

Невід'ємною частиною КОТІФ є також:

Додаток А Єдині правові приписи до договору про міжнародні залізничні перевезення пасажирів (ЦІВ).

Додаток В Єдині правові приписи до договору про міжнародні залізничні перевезення вантажів ЦІМ.

Додаток D Єдині правові приписи до договору про використання вагонів в міжнародному залізничному сполученні (ЦУВ).

Додаток E Єдині правові приписи до договору про використання інфраструктури в міжнародному залізничному сполученні (ЦУІ).

Додаток F Єдині правові приписи про затвердження технічних стандартів та прийняття єдиних технічних приписів, що застосовуються до залізничного обладнання для використання в міжнародному сполученні АПТУ.

Додаток G Єдині правові приписи про технічний допуск залізничного обладнання, яке використовується у міжнародному сполученні (АТМФ) та інші приписи.

Правила RID наберуть окремого правового статусу та будуть додатком С до КОТІФ, після того як ЦІМ втратить чинність.

Станом на 01.01.2006 до КОТІФ входить 42 країни.

До дільниць України, на яких здійснюються перевезення вантажів за накладною ЦІМ, належать дільниці Львівської залізниці з колією 1435 мм.

Переоформлення документів з одного транспортного права на інше транспортне право здійснюється згідно з вимогами Додатка 12.6 до СМГС.

RID складається із семи частин, кожна з яких поділяється на глави, розділи та підрозділи. Наприклад, цифрове позначення "4.2.1.3" означає: частина 4, глава 2, розділ 1, підрозділ 3.

Частина 1 Загальні положення

Глава 1.1 Сфера дії та винятки з правил.

В цій главі описані: сфера застосування правил; винятки із правил; застосування інших правил.

Глава 1.2 Терміни та визначення, що застосовуються в правилах.

Глава 1.3 Підготовка осіб, що беруть участь у перевезенні.

Глава 1.4 Обов'язки учасників перевезення у галузі безпеки.

Глава 1.5 Відступи від правил.

Глава 1.6 Перехідні заходи для застосування посудин під тиском для газів, вагонів-цистерн та контейнерів-цистерн, багатоеlementних газових контейнерів, упаковок для перевезення радіоактивних матеріалів.

Глава 1.7 Загальні вимоги до вантажів класу 7.

Глава 1.8 Заходи контролю та інші допоміжні заходи, спрямовані на забезпечення дотримання вимог безпеки.

Глава 1.9 Обмеження перевезення компетентними органами влади.

Глава 1.10 Внутрішні відомчі плани термінових дій для станцій.

Частина 2 Класифікація.

У цій частині визначаються загальні принципи класифікації небезпечних вантажів та показники і критерії класифікації для кожного класу або підкласу.

Глава 2.1 Загальні положення класифікації речовин, включаючи розчини і суміші.

Глава 2.2 Спеціальні положення, що стосуються окремих класів.

Глава 2.3 Методи випробувань бризантних вибухових речовин, нітроцелюлозних сумішей класу 4.1, легкозаймистих рідин класів 3,6.1,8, вантажів класу 9.

Частина 3 Перелік небезпечних вантажів, спеціальні положення, винятки, що стосуються перевезення небезпечних вантажів, упакованих в обмежених кількостях.

У цій частині визначаються вимоги до ідентифікації небезпечного вантажу (відповідно до номера ООН та транспортного найменування), наводяться переліки небезпечних вантажів та спеціальні положення, що застосовуються до окремих небезпечних вантажів, та наводяться вимоги, які застосовуються до перевезення небезпечних вантажів в обмежених кількостях.

Глава 3.1 Загальні положення, належне вантажне найменування.

Глава 3.2 Перелік небезпечних вантажів:

3.2.1 Таблиця А: Перелік небезпечних вантажів".

3.2.2 Таблиця Б: Алфавітний покажчик небезпечних вантажів.

Глава 3.3 Спеціальні положення, що застосовують до деяких речовин.

Глава 3.4 Винятки щодо перевезення вантажів, упакованих в обмежених кількостях.

Частина 4 Використання упаковок, контейнерів середньої вантажопідйомності для масових вантажів (ІВС), крупногабаритної тари, переносних цистерн, цистерн та контейнерів-цистерн, цистерн з армованої волокном пластмаси.

У цій частині визначаються загальні вимоги до упаковок із небезпечними вантажами, наводяться методи, які застосовуються для пакування небезпечних вантажів у транспортну тару, крупногабаритну тару та ІВС; наводяться переліки інструкцій з пакування небезпечних вантажів, в яких визначені види пакувань (барaban, каністра, ящик тощо), маса брутто і нетто та спеціальні положення, які необхідно виконувати для пакування окремих небезпечних вантажів; наводяться вимоги до використання переносних цистерн, цистерн, контейнерів-цистерн, цистерн з армованої волокном пластмаси (ступінь та умови наповнення, вимоги до експлуатації, спеціальні положення, які застосовуються для перевезення вантажів класу 2, та класів 3-9, кодування цистерн тощо).

Глава 4.1 Використання упаковки, у тому числі ІВС, крупногабаритної тари; загальні положення, переліки інструкцій; спеціальні положення щодо упаковок для класу 1, 2, 5.2, 4.1, 6.2, 7.

Глава 4.2 Використання переносних цистерн і сертифікованих ООН багатоеlementних газових контейнерів (MEGK).

Глава 4.3 Використання вагонів-цистерн, знімних цистерн, контейнерів-цистерн, знімних кузовів-цистерн, вагонів-батареї та MEGK.

Глава 4.4 Використання знімних цистерн, контейнерів-цистерн, знімних кузовів-цистерн з армованої волокном пластмаси.

Глава 4.5 Використання вакуумних цистерн для відходів.

Частина 5 Процедури відправлення.

У цій частині визначаються вимоги до маркування вантажних одиниць знаками безпеки та номерами ООН, транспортних засобів інформаційними табло і табличками оранжевого кольору, заповнення транспортної документації.

Глава 5.1 Загальні положення. Застосування транспортних пакетів, сумісна упаковка, загальні положення для перевезення вантажів класу 7.

Глава 5.2 Маркування та знаки безпеки.

Глава 5.3 Розміщення інформаційних табло та табличок оранжевого кольору.

Глава 5.4 Документація.

Глава 5.5 Спеціальні положення щодо перевезення інфекційних речовин, фумігованих транспортних засобів.

Частина 6 Вимоги до виготовлення й випробування тари, контейнерів середньої вантажопідйомності для масових вантажів (ІВС), крупногабаритної тари та цистерн.

У цій частині визначаються вимоги до проектування, виготовлення, перевірки, випробування тари, крупногабаритної тари, ІВС, цистерн; наведені вимоги до матеріалів, до експлуатаційного обладнання, затвердження типу конструкції, маркування.

Глава 6.1 Вимоги щодо виготовлення і випробування тари.

Глава 6.2 Вимоги щодо виготовлення й випробування посудин під тиском, аерозольних балончиків та ємностей малих, що містять газ.

Глава 6.3 Вимоги щодо виготовлення, випробування для класу 6.2.

Глава 6.4 Вимоги щодо виготовлення, випробування, затвердження упаковок для класу 7.

Глава 6.5 Вимоги до виготовлення, випробування контейнерів середньої вантажопідйомності для масових вантажів.

Глава 6.6 Вимоги до виготовлення, випробування крупногабаритної тари.

Глава 6.7 Вимоги щодо виготовлення, випробування, перевірки і випробування переносних цистерн.

Глава 6.8 Вимоги до виготовлення, обладнання, офіційного затвердження типу, перевірок, випробувань та маркування вагонів-цистерн, знімних цистерн, контейнерів-цистерн і знімних кузовів-цистерн, котли (корпуси) яких виготовлені з металевих матеріалів, а також вагонів-батареї та багатoelementних газових контейнерів (MEGC).

Глава 6.9 Вимоги щодо конструкції, виготовлення, обладнання, офіційного затвердження типу конструкції, випробування та маркування контейнерів-цистерн, у тому числі знімних-кузовів-цистерн (знімних резервуарів або цистерн) з армованої волокном пластмаси (волокніту).

Глава 6.10 Вимоги щодо конструкції, обладнання, офіційного затвердження типу, випробувань та маркування вакуумних цистерн для відходів.

Частина 7 Положення щодо перевезення, вантажно-розвантажувальних робіт та обробки вантажів.

У цій частині визначаються вимоги до перевезення небезпечних вантажів в упаковках у закритих вагонах або контейнерах, у вагонах або контейнерах з укриттям (брзентом), у відкритих вагонах або контейнерах, а також вантажів навалом та спеціальні положення щодо цього для окремих небезпечних вантажів; вказані вимоги щодо сумісного завантаження небезпечних вантажів в один вагон чи контейнер, розвантаження, перевезення вантажів великою швидкістю, формування поїздів та проведення маневрових робіт.

Глава 7.1 Загальні положення.

Глава 7.2 Положення щодо перевезення вантажів в упаковках.

Глава 7.3 Положення щодо перевезення вантажів навалом.

Глава 7.4 Положення щодо перевезення вантажів у цистернах.

Глава 7.5 Положення, що стосуються навантаження-розвантаження та обробки вантажів.

Глава 7.6 Умови перевезення вантажу великою швидкістю.

Глава 7.7 Вантажобагаж.

Правилами RID визначені:

- а) небезпечні вантажі, міжнародне перевезення яких забороняється;
- б) небезпечні вантажі, міжнародне перевезення яких допускається, та чинні щодо цих вантажів вимоги та винятки з правил стосовно:

-класифікації вантажів, зокрема, критерії віднесення до того чи іншого класу й відповідні методи випробування;

-використання тари (також сумісне пакування);

-використання цистерн (також їх наповнення);

- процедури відправлення (також маркування упаковок знаками небезпеки, написами та маркування транспортних засобів інформаційними табло (знаками небезпеки) та табличками оранжевого кольору, а також необхідна документація та інформація);

- вимоги щодо конструкції, виготовлення, випробування й допуску до експлуатації упаковок і цистерн;

- використання транспортних засобів (зокрема, навантаження, сумісне завантаження та розвантаження).

Винятки в RID стосовно транспортних операцій (підрозділ 1.1.3.1RID).

Вимоги RID не поширюються на:

* перевезення небезпечних вантажів, які здійснюються приватними особами, за умови, що ці вантажі упаковані для роздрібного продажу і призначені для особистого або побутового споживання;

* перевезення не зазначених у RID машин або механізмів, які у внутрішньому чи у функціональному устаткуванні містять небезпечні вантажі;

* перевезення, які здійснюються підприємствами у зв'язку з виконанням своїх головних видів діяльності, таких як поставка на будівельні майданчики, або у зв'язку з вимірюваннями, ремонтно-профілактичними роботами в кількості не більше 450 літрів в упаковці та без перевищення максимальної кількості згідно з підрозділом 1.1.3.6 RID (за винятком вантажів класу 7). Однак, цей виняток не поширюється на перевезення, що здійснюються такими підприємствами для власного постачання або для зовнішнього чи внутрішнього розподілу;

* перевезення, які здійснюються аварійними службами або під їх наглядом;

* термінові перевезення для порятунку людей або для захисту навколишнього середовища, за умови, що вжиті всі заходи для цілком безпечного здійснення цих перевезень.

Винятки стосовно перевезення газів (підрозділ 1.1.3.2RID).

Правила RID не застосовуються при перевезеннях:

* газів у резервуарах транспортних засобів, призначених для приведення їз в дію або функціонування будь-якого їх обладнання (наприклад, холодильного);

* газів у паливних баках транспортних засобів; кран між паливним баком і мотором повинен бути закритий, а електричний контакт — розімкнений;

* газів груп А та О (згідно з підрозділом 2.2.2.1RID), якщо тиск газів у посудині або цистерні при температурі 15 °С не перевищує 200 кПа (2 бари) і якщо гази під час перевезення перебувають повністю в газоподібному стані. Ці умови поширюються на всі види посудин або цистерн, які, наприклад, є частиною машин чи пристроїв;

* газів в обладнанні, які використовуються для функціонування транспортного засобу (наприклад, у вогнегасниках або накачаних пневматичних шинах, в тому числі запасних, які перевозяться як вантаж);

* газів у спеціальному обладнанні вагонів, які використовуються для функціонування цього обладнання (холодильних систем, цистерн для риби, нагрівального обладнання тощо), а також у запасних посудинах до такого обладнання або неочищених порожніх використаних посудин, які перевозяться у тому ж вагоні;

* неочищених порожніх вбудованих посудин підвищеного тиску за умови, що вони герметично закриті;

* газів, що містяться у продуктах харчування або напоях.

Винятки стосовно перевезення рідкого палива (підрозділ 1.1.3.3RID).

Правила RID не розповсюджуються на перевезення палива у паливних баках транспортних засобів, призначеного для приведення в дію або роботи спеціальних пристроїв цих і транспортних засобів (наприклад, холодильного обладнання). Під час перевезення запертий кран між мотором і паливним баком транспортних засобів із допоміжним двигуном, якщо паливний бак містить пластмасу, має бути закритим.

Винятки стосовно спеціальних положень для небезпечних вантажів, упакованих в обмежених кількостях (підрозділ 1.1.3.4RID).

Деякі спеціальні положення глави 3.3 RID дозволяють частково або повністю не дотримуватись вимог правил при перевезенні окремих небезпечних вантажів. Цей виняток застосовується у тому випадку, якщо в колонці 6 таблиці А глави 3.2 RID для відповідного небезпечного вантажу наведене спеціальне положення. Вимоги RID можуть не виконуватися при перевезенні деяких небезпечних вантажів, упакованих в обмежених кількостях, якщо дотримані умови, викладені у главі 3.4RID.

Винятки стосовно перевезення неочищеної порожньої тари (підрозділ 1.1.3.5RID).

Неочищена порожня тара, зокрема, контейнери середньої вантажопідйомності для масових вантажів (IBC) та крупно-габаритна тара після вивантаження речовин класів 2, 3, 4.1, 5.1, 6.1, 8 і 9 не підпадають під вимоги RID, якщо вжиті відповідні заходи, що виключають небезпеку. Небезпеку усунено, якщо вжиті належні заходи для запобігання всіх видів небезпек, властивих класам 1-9.

Винятки стосовно максимально допустимої кількості вантажу в упаковці, що перевозиться в одному вагоні чи великотоннажному контейнері для визначення транспортної категорії (підрозділ 1.1.3.6RID).

Особливості застосування інших правил (розділ 1.1.4 RID).

При ввезенні небезпечних вантажів на територію країни, яка є учасницею договору про міжнародне залізничне перевезення вантажів, повинні виконуватися також вимоги національного законодавства щодо порядку ввезення (наприклад, обмеження, заборона перевезень окремих вантажів). Крім того, слід дотримуватися митних та інших адміністративних (національних) правил (як це зазначено у статті 25, § 1 Єдиних правил до договору про міжнародне залізничне перевезення вантажів - ЦІМ). При цьому у накладній вказується відповідна інформація або додаються супровідні документи, якщо це вимагає внутрішнє законодавство.

1.3) Національні правила, що регламентують перевезення небезпечних вантажів.

Правила перевезення небезпечних вантажів (наказ МТЗУ від 25.11.08 р. № 1430 із змінами, внесеними наказом МТЗУ від 05.11.09 № 1135) (далі - Правила) поширюються на перевезення небезпечних вантажів залізничним транспортом територією України. Правилами визначають основні норми та вимоги, що забезпечують безпеку перевезення небезпечних вантажів.

Вимоги ППНВ є обов'язковими для суб'єктів господарювання незалежно від форм власності та видів їх діяльності, які є учасниками перевезень небезпечних вантажів та будь-яких операцій, пов'язаних із перевезенням залізничним транспортом.

Положення ППНВ не поширюються на:

а) термінові перевезення небезпечних вантажів, які здійснюються аварійно-рятувальними службами або під їх наглядом, з метою недопущення ураження людей або

захисту навколишнього природного середовища за умови, що вжито необхідних заходів для забезпечення повної безпеки таких перевезень і про здійснення таких перевезень повідомлений компетентний орган з перевезення небезпечних вантажів;

б) перевезення машин та механізмів, не зазначених у Переліку небезпечних вантажів до ППНВ та які містять в експлуатаційному обладнанні небезпечні вантажі за умови, що вжито всіх заходів щодо запобігання їх витоку або викиду;

в) гази та паливо, що містяться у паливних баках транспортних засобів та обладнанні, призначених для приведення в дію їх тяги або роботи спеціальних пристроїв цих транспортних засобів (наприклад, холодильного);

г) гази, що містяться в обладнанні, яке використовують під час перевезення (наприклад, вогнегасники, автомобільні шини, навіть якщо вони перевозяться як запасні частини або вантаж);

г) незаймисті нетоксичні задушливі та/або гази-окисники, якщо тиск газів у посудині або цистерні за температури 15°C не перевищує 200 кПа(2 бар) і вантаж під час перевезення цілком перебуває в газоподібному стані; включно всі види посудин або цистерн, які, наприклад, є частиною машин чи пристроїв;

д) перевезення речовин, які упаковані в обмежених кількостях у контейнерах, за умови виконання вимог до пакування та їх маркування згідно з пунктом 3.3 ППНВ;

є) неочищену порожню тару, яка містила речовини класів 2, 3, 4.1, 5.1, 6.1, 8 і 9, якщо вжито належних заходів для запобігання всім видам небезпечного впливу, властивого небезпечним вантажам.

Міжнародні перевезення небезпечних вантажів залізничним транспортом здійснюються відповідно до "Правил перевозок опасных грузов к Соглашению о международном железнодорожном грузовом сообщении (Приложение 2 к СМГС)" (далі - Додаток 2 до СМГС), "Правил перевозок опасных грузов по железным дорогам", Регламенту про міжнародне залізничне перевезення небезпечних вантажів (далі - КГО) (дільницями залізниць з шириною колії 1435 мм) та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У разі здійснення мультимодальних перевезень небезпечних вантажів за участю морського або повітряного транспорту пакування, контейнери (зокрема переносні цистерни і контейнери-цистерни), а також вагони, завантажені пакуваннями з однаковим небезпечним вантажем і які не в повній мірі відповідають вимогам ППНВ щодо пакування, сумісного пакування, маркування або розміщення знаків-табло і табличок оранжевого кольору, проте відповідають вимогам "Международного кодекса морской перевозки опасных грузов" (далі - МКМПОГ) або "Технических инструкций по безопасной перевозке опасных грузов по воздуху" (далі - Технічні Інструкції ІКАО), допускаються до перевезення залізничним транспортом за умови дотримання таких вимог:

а) маркування пакування здійснене відповідно до вимог МКМПОГ або Технічних Інструкцій ІКАО;

б) сумісне пакування здійснене відповідно до вимог МКМПОГ або Технічних Інструкцій ІКАО;

в) контейнери, переносні цистерни, контейнери-цистерни або вагони, які повністю завантажені пакуваннями з однаковим небезпечним вантажем, замарковані згідно з главою 5.3 МКМПОГ.

Контрейлерні перевезення небезпечних вантажів здійснюються за умов відповідності дорожніх транспортних засобів, а також вантажу, який перевозиться в них, вимогам Правил

дорожнього перевезення небезпечних вантажів, затверджених наказом МВС від 26.07.2004 № 822, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 20.08.2004 за № 1040/9639.

До контрейлерних перевезень не допускаються:

- вибухові речовини класу 1, група сумісності А (номери ООН 0074, 0113, 0114, 0129, 0130, 0135, 0224 і 0473);

- самореактивні речовини класу 4.1, які вимагають контролю температури (номери ООН 3231 - 3240);

- органічні пероксиди класу 5.2, які вимагають контролю температури (номери ООН 3111-3120);

- сірки триоксид класу 8 із ступенем чистоти 99,95 %, що перевозиться в цистернах без інгібіторів (номер ООН 1829).

Стосовно нанесення табло безпеки на вагони, що використовуються для контрейлерних перевезень, мають враховуватися вимоги пункту 5.3.1.3 "Європейського Соглашения о международной дорожной перевозке опасных грузов" (далі - ДОПОГ). Стосовно даних, які необхідно зазначити в накладній та письмових інструкцій на випадок аварії згідно з вимогами розділу 5.4.3 ДОПОГ, мають також враховуватися вимоги підпункту 5.4.1.1.9 ДОПОГ.

Перевезення небезпечних вантажів, крім Правил, регулюється внутрішнім законодавством України, яке встановлює порядок обмеження або контролю відповідними органами виконавчої влади перевезення окремих видів небезпечних вантажів.

Перевезення радіоактивних матеріалів, у тому числі радіоактивних відходів, територією України здійснюється відповідно до Положення про порядок здійснення перевезення радіоактивних матеріалів територією України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 № 1373, Правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів (ПБПРМ-2006), затверджених наказом Державного комітету ядерного регулювання України від 30.08.2006 № 132" (далі - ПБПРМ-2006) зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 18.09.2006 за № 1056/12930, та ППНВ у частині, що не врегульована зазначеними документами.

Перевезення небезпечних відходів територією України за цими Правилами дозволяється лише за наявності ліцензії на перевезення небезпечних відходів і тільки спеціально обладнаними для цього транспортними засобами. Забороняється імпорт відходів з метою їх зберігання чи видалення. Небезпечні відходи можуть імпортуватися тільки за умови наявності письмової згоди компетентного спеціально вповноваженого державного органу України, який забезпечує виконання положень Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (Міністерство охорони навколишнього природного середовища). Порядок здійснення транскордонних перевезень небезпечних відходів устанавлюється відповідно до Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 №1120.

Відповідно до Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюється згідно з дозволом, виданим спеціально вповноваженим органом виконавчої влади відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03.02.97 № 146 "Про затвердження Порядку видачі дозволів на право ввезення на територію України, вивезення з території України або транзиту через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів".

Перевезення отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології, здійснюється за наявності дозволу, виданого Міністерством охорони навколишнього природного середовища, відповідно до Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.95 № 440, зі змінами.

Державний контроль за перевезеннями вантажів (товарів) військового призначення на експорт здійснюється Держекспортконтролем відповідно до Закону України "Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання" та Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 № 1807.

Згідно із Законами України "Про страхування" та "Про перевезення небезпечних вантажів" має здійснюватися страхування відповідальності згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2002 № 733 "Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів".

Працівники підприємств та організацій (за винятком суб'єктів перевезення радіоактивних матеріалів), що займаються класифікацією небезпечних вантажів, пакуванням, нанесенням знаків безпеки та інформаційних табло на пакування, оформленням перевізних документів, відправленням, прийманням, перевезенням та вантажними операціями, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 31.10.2007 № 1285 "Про затвердження Порядку проведення спеціального навчання працівників суб'єктів перевезення небезпечних вантажів" повинні пройти спеціальне навчання та мати відповідне свідоцтво.

Керівники підприємств, організацій, відправники, перевізники та одержувачі мають систематично проводити технічне навчання та підвищення кваліфікації працівників, причетних до перевезення небезпечних вантажів, за колом своїх обов'язків, контролювати виконання ними ППНВ, а також забезпечувати виконання чинного законодавства щодо проведення спеціального навчання.

Суб'єкти перевезення небезпечних вантажів відповідно до їх функцій та обов'язків мають забезпечити виконання норм та вимог, визначених цими Правилами, щодо забезпечення безпеки перевезень небезпечних вантажів та запобігання аварійним ситуаціям, а в разі аварійних ситуацій - ліквідацію наслідків та впровадження заходів, спрямованих на максимальне обмеження наслідків аварії.

Заходи безпеки, порядок ліквідації наслідків аварійних ситуацій та ведення аварійно-відбудовних робіт здійснюються відповідно до Правил безпеки та порядку ліквідації наслідків аварійних ситуацій з небезпечними вантажами при перевезенні їх залізничним транспортом (далі - Правила безпеки), затверджених наказом Міністерства транспорту України від 16.10.2000 № 567, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 23.11.2000 за № 857/5078.

Правила містять собі: загальні положення; класифікацію небезпечних вантажів та підготовку їх до перевезення; переліки небезпечних вантажів та вимоги до небезпечних вантажів у обмежених кількостях; вимоги до пакування небезпечних вантажів; маркування, оформлення перевізних документів, охорона та супроводження небезпечних вантажів; вимоги до вагонів і контейнерів, які використовуються для перевезення небезпечних вантажів; положення щодо навантаження, кріплення, вивантаження та обробки вантажів; особливості перевезення

вантажів класу небезпеки 1; організацію перевезення радіоактивних вантажів; додаткові положення, які застосовуються до окремих категорій вантажів.

Правила перевезення наливних вантажів (наказ МТЗУ від 18.04.03 № 299) поширюється на перевезення вантажів наливом залізницями України і є обов'язковими для працівників залізничного транспорту, відправників і одержувачів, підприємств, організацій, громадян, а також для транспортно-експедиційних підприємств, які обслуговують відправників і одержувачів. Правила погоджені Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерством екології та природних ресурсів України, Державним комітетом з питань технічного регулювання та споживчої політики, Державним комітетом України з нагляду за охороною праці.

Вантажі, що перевозяться наливом, поділяються на безпечні, які транспортуються з дотриманням загальних умов, і небезпечні (ГОСТ 19433-88 "Грузы опасные. Классификация и маркировка"), для яких, крім загальних, повинні виконуватися також спеціальні умови, що передбачаються цими Правилами.

До перевезення залізницями наливом приймаються вантажі, зазначені в Алфавітному покажчику. Якщо перевезення окремих вантажів не може бути здійснено з дотриманням ППНВ, вони можуть перевозитися з дозволу Державної адміністрації залізничного транспорту (Укрзалізниця), яка визначає умови перевезення на підставі клопотання міністерства, до якого належить підприємство-відправник, або на підставі клопотання самого підприємства-відправника, що не має відомчої підпорядкованості, з наданням характеристики вантажу, державного стандарту, або технічних умов на продукцію та аварійної картки на небезпечний вантаж за відповідною формою (додаток 1 до пункту 4.3 Правил безпеки та порядку ліквідації наслідків аварійних ситуацій з небезпечними вантажами при перевезенні їх залізничним транспортом, які затверджені наказом Міністерства транспорту України від 16.10.2000 № 567, зареєстровані в Міністерстві юстиції 23.11.2000 за № 857/5078), підписаних керівником підприємства та завірених печаткою. Отруйні речовини перевозяться при наявності дозволу Міністерства екології та природних ресурсів України (далі - Мінекоресурсів) в установленому порядку згідно з чинним законодавством. У разі відсутності в Алфавітному покажчику найменування небезпечних наливних вантажів, але подібних за своїми хімічними властивостями або характером небезпеки вантажам, зазначеним у ньому, такі вантажі перевозяться на умовах, визначених відправником. У графі накладної "Назва вантажу" відправник повинен зазначити його назву згідно зі стандартом або технічними умовами, а також зробити відмітку "Вантаж перевозиться на умовах ... (зазначити назву вантажу, до якого прирівнюється даний вантаж відповідно до Алфавітного покажчика). У разі відсутності аварійної картки на вантаж вона розробляється відправником за відповідною формою та додається до перевізних документів, про що в них проставляється відмітка. У разі відсутності аварійної картки на вантаж вона розробляється відправником за відповідною формою та додається до перевізних документів, про що в них проставляється відмітка „Аварійна картка додається

Рідкі вантажі наливом в цистернах, контейнерах-цистернах і бункерних напіввагонах до перевезення в прямому змішаному сполученні не приймаються.

Перевезення небезпечних вантажів у країні, залізниці яких є учасницями "Соглашения о международном железнодорожном грузовом сообщении (СМГС)", здійснюється відповідно до "Правил перевозок опасных грузов (Приложение 2 к СМГС)", до країн-учасниць Співдружності і країн Балтії - "Правил перевозок опасных грузов по железным дорогам (Москва, Транспорт, 1996г)", в інших випадках - міжнародних угод.

Згідно з Законами України "Про страхування" та "Про перевезення небезпечних вантажів" відправник, одержувач та перевізник зобов'язані здійснювати в установленому порядку страхування відповідальності на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів відповідно до Порядку і правил проведення такого страхування, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2002 №733.

В першій главі розглянуті питання щодо оформлення перевізних документів; супроводження наливних вантажів; вимоги до вагонів (контейнерів-цистерн), у яких перевозяться вантажі наливом; налив і злив; перевезення наливних вантажів за участю залізничних ліній вузької колії.

Друга глава присвячена проблемам перевезення нафтових вантажів, етилованому бензину, харчових вантажів, етилованого (винного) спирту, скраплених газів, кислот, інших хімічних вантажів, метанолу, жовтого фосфору, етилової рідини.

Правила безпеки та порядок ліквідації наслідків аварійних ситуацій з небезпечними вантажами при перевезенні їх залізничним транспортом (наказ МТЗУ від 16.10.07 № 657, із змінами внесеними наказом МТЗУ від 25.11.08 № 1431 визначають заходи безпеки та порядок ліквідації наслідків аварійних ситуацій з небезпечними вантажами при перевезенні їх залізничним транспортом і є обов'язковими для працівників залізничного транспорту, відправників та одержувачів небезпечних вантажів, а також для підприємств та організацій, які здійснюють транспортно-експедиційне обслуговування та ліквідацію наслідків аварійної ситуації.

Правила містять у собі нормативні посилання, визначення термінів, правила безпеки при ліквідації наслідків аварійної ситуації з небезпечними вантажами на залізничному транспорті, порядок ліквідації наслідків аварійних ситуацій з небезпечними вантажами при перевезенні їх залізничним. У додатках є форма аварійної картки, аварійні картки, перелік технічних засобів та матеріалів для ліквідації наслідків аварійних ситуацій, покажчики пошуку аварійних карток.

1.4) Міжнародні організації, які взаємодіють в галузі перевезень небезпечних вантажів. Порядок взаємодії.

В галузі перевезень небезпечних вантажів взаємодіють наступні міжнародні організації:

• Урядові міжнародні організації:

- ОСЖД – Організація співробітництва залізниць створена в 1956 році як результат Угоди про міжнародне вантажне залізничне сполучення (СМГС) від 1951 р. Зараз учасниками є транспортні міністерства та центральні державні органи 27 держав. Штаб-квартира у Варшаві. Основні питання діяльності: співробітництво в галузі міжнародних перевезень вантажів з іншими міжнародними організаціями; співробітництво з проблем, пов'язаних з екологічними аспектами перевезень; організація розробки найбільш раціональних міжнародних маршрутів; узгодження планів міжнародних перевезень; удосконалення роботи прикордонних станцій тощо;

- ОТІФ – Міжурядова організація з міжнародних перевезень залізницею, заснована 1.05.1985 р. як результат Конвенції про міжнародні залізничні перевезення в редакції 1980 р. (її попередником було Центральне бюро з міжнародних перевезень залізницею, засноване в 1893 р.) Штаб-квартира у Берні. Зараз учасниками є 42 держави-учасниці. Одним з основних питань діяльності є перевезення небезпечних вантажів, з метою чого в структурі ОТІФ створено спеціальний орган - Комісію експертів з перевезення небезпечних вантажів (Комісію експертів RID);

- Союз держав Малої співдружності (СНД, Балтії, Грузія, Фінляндія, Болгарія)
- Міжнародна асоціація залізничних конгресів від 1884 р. Штаб-квартира у Брюсселі.

• **Неурядові міжнародні організації:**

- Міжнародний союз залізниць (UIC) – від 1922 р.;
- Міжнародний комітет залізничного транспорту (CIT) – від 1902 р.;
- Форум залізниць Європи (FTE) від 1902 року.
- Рада із залізничного транспорту держав-учасниць співдружності (ЦСЖТ) створена в 1992 р.
- Комітет експертів ООН (КЕ ООН);
- Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН);
- Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО);
- та багато інших організацій, в більшості з яких Україна участі не приймає.

Принципи взаємодії міжнародних організацій (мета, структура, задачі, сфера дії)
рис.1.1.

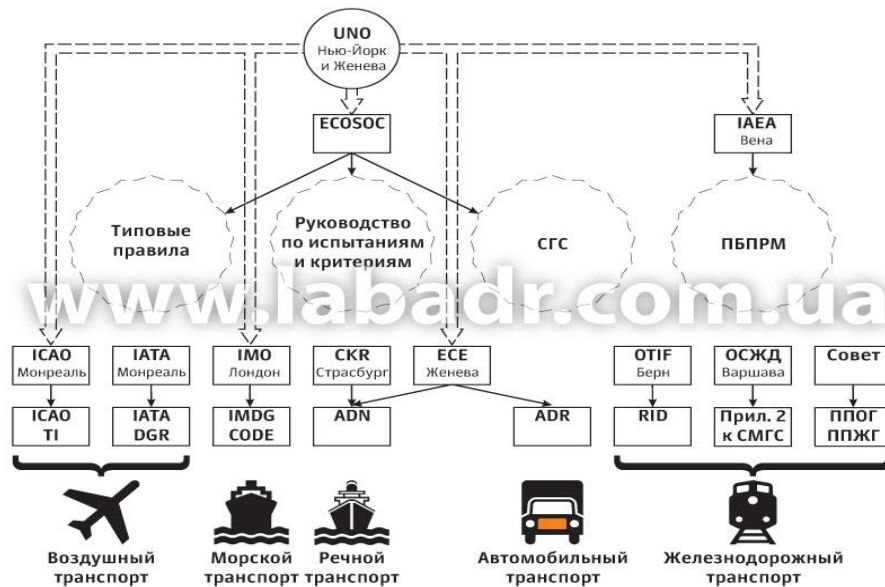

Рис. 1.1. Принципи взаємодії міжнародних організацій та розробки відповідних нормативно-правових актів.

1. Міжнародні організації:

UNO - Організація Об'єднаних Націй;

ECOSOC - Економічна і Соціальна Рада Організації Об'єднаних Націй;

ICAO - Міжнародна організація цивільної авіації;

IATA - Міжнародна асоціація повітряного транспорту;

IMO - Міжнародна морська організація;

SKR - Центральна комісія судноплавства з Рейну;

ECE - Європейська економічна комісія;

OTIF - Міжурядова організація по міжнародних залізничних перевезеннях;

ОСЖД - Організація співпраці залізниць;

Рада - Рада із залізничного транспорту;

2. Основні джерела законодавства у сфері перевезення небезпечних вантажів:

Типові Правила - Рекомендації ООН по перевезенню небезпечних вантажів : Типові правила;

Керівництво по випробуваннях і критеріях - Рекомендації ООН по перевезенню небезпечних вантажів : Керівництво по випробуваннях і критеріях;

СГС - Погоджена на глобальному рівні система класифікації небезпеки і маркіровки хімічних речовин;

ПБПРМ - Правила безпечного перевезення радіоактивних матеріалів;

3. Міжнародні регламенти:

ІСАО ТІ - Технічні інструкції по безпечному перевезенню небезпечних вантажів по повітрю;

ІАТА DGR - Правила перевезень небезпечних вантажів ІАТА;

ІМДГ CODE - Міжнародний кодекс морського перевезення небезпечних вантажів;

AND - Європейська угода про міжнародне перевезення небезпечних вантажів по внутрішніх водних шляхах;

ADR - Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів;

RID - Правила міжнародного перевезення небезпечних вантажів по залізниці;

Прил. 2 до СМГС - Правила перевезень небезпечних вантажів Додаток 2 до Угоди про міжнародне вантажне сполучення;

ППОГ - Правила перевезення небезпечних вантажів по залізницях;

ППЖГ - Правила перевезень рідких вантажів наливанням у вагонах-цистернах і вагонах бункерного типу для перевезення нефтебитума.

Міжнародні перевезення зараз регламентуються наступними угодами, конвенціями та правилами:

- в рамках ОСЖД – додатком 2 до Угоди про міжнародне вантажне залізничне сполучення (Приложение 2 к СМГС);
- в рамках СОТІФ – додатком С до Конвенції про міжнародні залізничні перевезення в редакції 1999 року (Регламентом про міжнародне перевезення небезпечних вантажів *RID*);
- Правила безопасной перевозки радиоактивных материалов (МАГАТЭ);
- Европейское соглашение о международной дорожной перевозке опасных грузов (ДОПОГ);
- Технические инструкции по безопасной перевозке опасных грузов воздушным транспортом (ИКАО);
- Международный кодекс морской перевозки опасных грузов (МКМПОГ);
- та інші угоди...

Організація перевезень небезпечних вантажів наземним транспортом регламентується наступними нормативними документами:

- Законом України «Про транспорт»;
  - Законом України «Про залізничний транспорт»;
  - Законом України «Про перевезення небезпечних вантажів»;
  - Законом України «Про охорону праці»;
  - Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
  - Законом України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічне благополуччя населення»;
  - Законом України «Про відходи»;
  - Законом України «Про страхування»;
  - Законом України «Про транзит вантажів»;
  - Законом України «Про транспортно-експедиторську діяльність»;
  - Правилами перевезень вантажів залізничним транспортом України;
  - Правилами перевозок опасних грузов;
  - Правилами безпеки та порядку ліквідації наслідків аварійних ситуацій з небезпечними вантажами при перевезенні їх залізничним транспортом;
  - Приложение 2 к СМГС в 2-х томах;
  - Правила міжнародного залізничного перевезення небезпечних вантажів RID;
- Загальний порядок користування відповідними документами при перевезенні небезпечних вантажів залізничним транспортом показано на рис. 1.2 та 1.3.

Рис. 1.2. Порядок користування відповідними нормативними актами при перевезенні НВ.

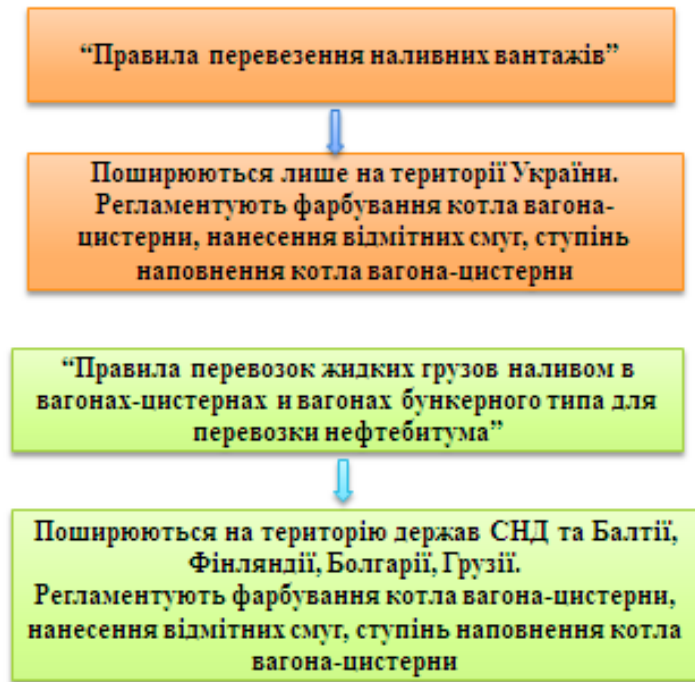

Рис. 1.3. Порядок користування відповідними нормативними актами при перевезенні наливних вантажів.

За час співіснування СМГС і СOTIF провадилися три спроби уніфікації між собою цих двох систем вантажоперевізного права, але вони не мали успіху. На сьогодні гармонізація пішла іншим шляхом. Відправною точкою стала Міжнародна конференція з транспортного права (Київ, 21-22.10.2003 р.), яка проходила під егідою OTIF та Європейської комісії з питань транспорту та зв'язку. В цій конференції взяли участь керівники ОСЖД, Міжнародного союзу залізниць (UIC) та Ради із залізничного транспорту держав-учасниць Співдружності. В Декларації, яка була ухвалена за підсумками конференції, з метою підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту визначено основні напрямки уніфікації залізничного транспортного права:

- виключення принципових розбіжностей між СМГС і ЦІМ;
- перехід на єдину номенклатуру вантажів ГНГ;
- впровадження правил перевезень небезпечних вантажів на основі RID;
- впровадження єдиної накладної ЦІМ-СМГС.

Проект єдиної накладної ЦІМ-СМГС було представлено на спільному засіданні ОСЖД і OTIF в листопаді 2005 року. На теперішній час продовжується робота над усуненням недоліків і виконуються пробні поїздки за єдиною накладною ЦІМ-СМГС міжнародними транспортними коридорами № 2 і 3. Продовжується взаємодія між спеціалістами обох міжнародних організацій щодо роботи над документацією та взаємообміну інформацією.

МОДУЛЬ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ. ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ПЕРЕВЕЗЕННЯ ОКРЕМИХ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ.

Класифікація небезпечних вантажів (віднесення до класу, категорії та групи пакування) здійснюється відповідно до ДСТУ 4500-3 „Вантажі небезпечні. Класифікація” залежно від виду та ступеня їхньої потенційної небезпеки за показниками і критеріями.

Класифікація здійснюється в залежності від (рис. 2.1):

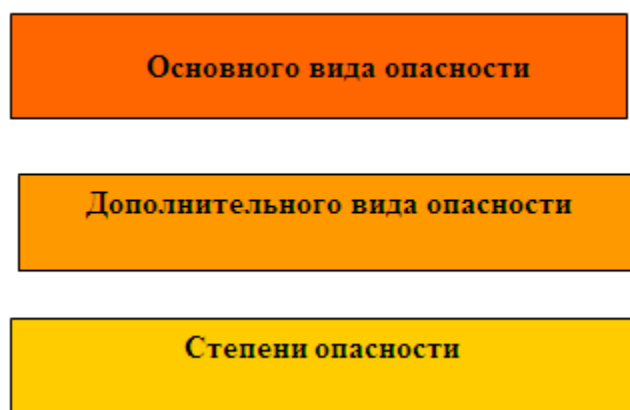

Рис.2.1. Критерії здійснення класифікації НВ.

За станом на 2015 рік у світовій хімічній промисловості сформована і діє оновлена законодавча, нормативно-правова та методологічна база в сфері класифікації і маркування хімічних речовин. У значній мірі ця сфера сьогодні уніфікована.

Основні види небезпеки небезпечних вантажів

Розрізняють наступні види небезпеки небезпечних вантажів:

– **вогнебезпечність** – це здатність вантажів при виникненні джерела загоряння до прогресуючого горіння. Для горючих рідин розрізняють важливі характеристики – температура спалаху та температура займання. Температура спалаху – це температура рідини, при якій насиченні випаровування здатні займатися під дією зовнішнього джерела вогню тривалістю до 5 хвилин. Температура займання – це температура, значно вища за температуру спалаху. Це мінімальна температура, при якій можливе стійке горіння випаровувань рідини.

– **вибухонебезпечність** – це здатність вантажів викликати фізичний чи хімічний вибух. Фізичний вибух можуть викликати стиснені або скраплені гази. Хімічний вибух являє собою реакцію окислення вибухової речовини киснем повітря, яка протікає з великою швидкістю. Горіння вибухових речовин супроводжується детонацією, яка призводить до миттєвого вибуху всієї маси вантажу та утворенню ударної хвилі. Ступінь небезпечності вибухових речовин залежить від властивостей та маси продукту, якості тари та упакування.

– **шкідливість** – це здатність випаровувань або часток у повітрі уражати органи чуття, шкіру, дихальні шляхи та легені людей. Ураження проявляється у вигляді отруєння або захворювання. Несприятливі – випаровування або пил свинцю, цементу, фосфору, бензину, шкіряної сировини, ртуті тощо. Встановлено гранично допустимі

концентрації їх у повітрі. При переробці таких вантажів є необхідним забезпечення охорони здоров'я.

– **отруйність** – це властивість деяких вантажів, які безпосередньо небезпечні для здоров'я та життя людей і тварин. Сила дії отруйних речовин на організм визначається їх токсичністю. При виконанні вантажних робіт з отруйними речовинами категорично забороняється пити, палити, приймати їжу. В необхідних випадках обслуговуючий персонал забезпечується спецодягом та запобіжними дихальними апаратами.

– **інфекційна** небезпечність притаманна таким вантажам, як живність, сировина тваринного походження, вовна тварин, шкіряна сировина, бактеріологічні препарати тощо, які можуть стати причиною розповсюдження інфекцій, захворювань і навіть загибелі людей і тварин;

– **корозія** – це зруйнування металів або металевих виробів внаслідок їх хімічної та електричної взаємодії із зовнішнім середовищем. Для умов залізничних перевезень є характерною атмосферна корозія, яка обумовлена електрохімічними процесами, де електролітом виступає волога повітря. Швидкість корозії зростає із підвищенням вологості, температури повітря, його забрудненням вугільним пилом, газами, попелом тощо. Для захисту від корозії під час перевезення металеві вироби ретельно упаковують, покривають антикорозійним покриттям (мастилами), не допускають сумісного перевезення поряд з активними окисниками. Перевезення активних окисників вимагає заходів щодо нейтралізації кородуючої дії на металеві частини рухомого складу та ВРМ;

– **окисні властивості** вантажів – це здатність легко віддавати надлишок кисню іншим речовинам. Наявність окисників може викликати займання горючих матеріалів і забезпечити їх стійке горіння без доступу повітря. Окисні вантажі та горючі матеріали заборонено зберігати поряд, перевозити разом. Деякі окислювачі разом з органічними речовинами здатні до створення вибухових сумішей, які вибухають внаслідок детонації, тертя або поштовху. Активні окисники – різні кислоти, луги, міндобрива, перекис водню;

– **радіоактивність** – це здатність деяких речовин до радіоактивного випромінювання, небезпечного для здоров'я та життя людей і тварин. Розрізняють 3 групи радіоактивних речовин:

- ті, що випромінюють α , β та γ -промені;
- джерела нейтронів γ -променів;
- джерела α та β -променів.

Показник небезпечності радіації – це потужність дози випромінювання на поверхні упакування радіоактивного вантажу або на відстані 1 м від центру поверхні упакування. В залежності від дози випромінювання на поверхні упакування радіоактивні вантажі поділяються на 3 транспортні групи.

ЗАКОНОДАВЧА, НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА У СФЕРІ КЛАСИФІКАЦІЇ І МАРКУВАННЯ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

Основними документами, які регулюють сферу класифікації і маркування хімічних речовин, є:

Согласованная на глобальном уровне система классификации и маркировки химических веществ (Globally Harmonized System for the classification and labeling of chemicals/система GHS);

REGULATION (EC) No 1272/2008 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 December 2008 on classification, labelling and packaging of substances and mixtures, amending and repealing Directives 67/548/EEC and 1999/45/EC, and amending Regulation (EC) No 1907/2006;

РЕГЛАМЕНТ (ЄС) № 1272/2008 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 16 грудня 2008 року про класифікацію, маркування та пакування речовин та сумішей, що вносить зміни та скасовує Директиви 67/548/ЄЕС і 1999/45/ЄС та вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 1907/2006 (переклад Державного Департаменту з питань адаптації законодавства Мініюсту України);

Директива небезпечним речовинам - The Dangerous Substances Directive (Directive 67/548/EEC, «DSD»);

Директива по небезпечним сумішам/препаратам - Dangerous Preparations Directive (Directive 1999/45/EC, «DPD»);

Керівництво до Регламенту (ЄС) № 1272/2008 по класифікації, маркуванню й упакуванню (CLP) речовин і сумішей/Guidance to Regulation (EC) No 1272/2008 on classification, labelling and packaging (CLP) of substances and mixtures;

Посібник з розробки дощє для гармонізації класифікації і маркування/Guidance on the preparation of dossiers for harmonised classification and labeling.

Система GHS. Особливості. Структура

У світі існує безліч різних систем класифікації і маркування хімікатів, що приведе до плутанини, імовірних помилок і розбіжностей між промисловістю, постачальниками і споживачами.

Основною причиною значної кількості таких систем є існування різних форм класифікації, маркування і видів оцінки безпеки речовин і сумішей у різних країнах.

І з цієї причини Організацією Об'єднаних Націй була розроблена Согласованая на глобальном уровне система классификации и маркировки химических веществ (Globally Harmonized System for the classification and labeling of chemicals), відомаяк система GHS [1].

Система була представлена в 2002 р. У Йоганнесбурзі на черговій конференції ООН по навколишньому середовищу і стійкому розвитку як рекомендації ООН ST/SG/AC.10/30 «Погоджена на глобальному рівні система класифікації безпеки і маркування хімічної продукції (СГС)» («Globally Harmonized System of Classification and Labelling of Chemicals (GHS)»).

Погоджена на глобальному рівні система класифікації і маркування хімічних речовин (СГС) є міжнародним стандартом класифікації хімічних речовин і передачі інформації про небезпеку.

Технічними координаторами створення даної системи є:

Міжнародна організація праці (International Labour Organization-ILO);

Організація економічного співробітництва й розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development-OECD).

Підкомітет Експертів по перевантаженню небезпечних вантажів Економічної Соціальної Ради ООН (United Nations Sub-Committee of Experts on the Transport of Dangerous Goods-UNSCETDG).

СГС перебуває у віданні Комітету експертів по перевезенню небезпечних вантажів і погодженої на глобальному рівні системі класифікації й маркування хімічних речовин, що є допоміжним органом і складається із двох підкомітетів:

- Підкомітет експертів по перевезенню небезпечних вантажів;
- Підкомітет експертів по погодженій на глобальному рівні системі класифікації і маркування хімічних речовин.

СГС може бути застосовна до будь-якої хімічної продукції, до всіх небезпечних хімічних речовин, розчинам і сумішам хімічних речовин.

У СГС представлений підхід до ідентифікації небезпек, що виникають при обігу хімічної продукції, і забезпеченню інформацією про дані небезпеки і пов'язаних з ними захисних мірах користувачів і інших осіб, які можуть піддатися впливу даної хімічної продукції.

Система СГС дозволяє класифікувати будь-яку хімічну продукцію, оцінити ступінь її небезпеки для здоров'я людини і навколишнього середовища та вжити відповідних заходів для захисту. Основу СГС становлять наступні елементи:

- погоджені критерії оцінки небезпеки для навколишнього середовища і здоров'я людини при обігу хімічної продукції. СГС включає погоджені критерії для визначення фізичних небезпек (наприклад, пожежовибухонебезпеки), небезпеки для здоров'я людини (наприклад, токсичності або канцерогенності) і екологічних небезпек. Ці критерії, розроблені з урахуванням досвіду багатьох країн, використовуються для оцінки небезпеки як індивідуальних речовин, так і багатокомпонентних сумішей;
- погоджені підходи до надання інформації про ризики, включаючи правила маркування і правила надання інформації професійним користувачам і/або кінцевим споживачам (Паспорта безпеки).

На думку експертів ООН, введення даної системи дозволяє:

- підсилити захист людей і навколишнього середовища в усьому світі;
- полегшити міжнародну торгівлю хімічною продукцією, небезпека якої буде належним чином ідентифікована й оцінена на міжнародному рівні;
- країнам, що прийняли СГС, одержати систему, розроблену й підтримувану міжнародними організаціями, і не витратити засоби на її розвиток і підтримку;
- уникнути зайвих (повторних) випробувань і оцінки хімічних речовин для визначення їхньої небезпеки.

Радою ООН по економіці й соціальних питаннях було запропоновано всім країнам через свої національні законодавства або через міжнародні договірні документи впровадити СГС до 2008 р. У цей час 65 країн ведуть роботи із впровадження СГС. Ряд промислово розвинених країн впровадили або перебувають у стадії впровадження СГС.

СГС застосовується до хімічних речовин і сумішей хімічних речовин і включає наступні елементи:

- Погоджені критерії класифікації небезпеки речовин і їхніх сумішей залежно від їхньої небезпеки для здоров'я людини й навколишнього середовища, а також небезпек, обумовлених їхніми фізико-хімічними властивостями; і

- Погоджені елементи системи інформування, що включають вимоги до маркування і паспортів безпеки.

Класифікація небезпек у СГС складається із трьох етапів:

- визначення даних про небезпечні властивості даної речовини або суміші речовин;
- наступний аналіз цих даних для оцінки небезпеки, пов'язаної з даною речовиною або сумішшю; і
- рішення про доцільність класифікації небезпеки даної речовини або суміші як небезпечної речовини або суміші й установлення, у відповідних випадках, ступеню небезпеки шляхом зіставлення цих даних з погодженими критеріями класифікації небезпек.

СГС розрізняє наступні класи небезпеки хімічної продукції:

- Физические опасности (фізико-хімічні властивості)
- Опасности для здоровья человека (токсикологічні властивості)
- Опасность для окружающей среды (екотоксикологічні властивості)

Документ СГС, який має неофіційну назву «фіолетова книга», складається із чотирьох частин і декількох додатків і містить положення Погодженої на глобальному рівні системи класифікації і маркування хімічних речовин.

Частина 1 являє собою введення, у якому зазначена область поширення СГС, дані визначення й показані елементи СГС для інформування про небезпеку.

Частина 2 містить інформацію про критерії класифікації небезпеки, обумовленої фізико-хімічними властивостями.

У Частині 3 приводиться інформація про класифікацію залежно від шкоди, яка наноситься здоров'ю людини.

У Частині 4 розглянута класифікація залежно від шкоди, яка наноситься навколишньому середовищу.

Додаткова інформація і вказівки (наприклад, по розташуванню елементів маркування і підготовці паспортів безпеки) наведені в додатках. Додаток 4 містить повний зміст СГС (видання перше виправлене).

Таким чином, основною метою створення погодженої на глобальному рівні системи СГС є розробка погодженої системи інформування про небезпеку, включаючи маркування, паспорт безпеки і легко зрозумілі символи, на основі критеріїв класифікації небезпеки, розроблених спеціально для СГС.

Інша мета розробки й впровадження СГС - забезпечення простоти сприйняття й прозорості цієї системи й у той же час чіткого розходження між видами й класами, для того щоб це дозволяло, у міру можливості, робити класифікацію речовин самостійно.

Впровадження системи СГС у світі

Ідентифікація хімічної небезпеки та інформація про неї є першим важливим кроком ефективного контролю хімічних речовин. У цьому зв'язку СГС може відігравати ключову роль у будь-якій національній системі керування обігом хімічних

речовин, оскільки успішно передає споживачам практичну й достовірну інформацію про хімічну небезпеку.

Система СГС також може допомогти в наданні інформації із всього ланцюжка поставок хімічних речовин і, отже, стати в будь-якій країні ефективним інструментом класифікації й маркування шкідливих хімічних речовин, сприяти в наданні погодженої інформації про всі імпортовані й експортовані хімічні речовини в усі країни світу.

Крім того, система СГС може стати основою для національної системи керування обігом хімічних речовин, у рамках якої, наприклад, може знадобитися обов'язковий контроль за різними категоріями хімічних речовин, оцінка ризиків і керування ризиками на робочих місцях або введення заборони на застосування хімічних речовин певного ступеня небезпеки для виробництва споживчих товарів. Ці дії неможливі, насамперед, без наявності системи ідентифікації небезпеки.

За станом на початок 2010 року 65 країн світу імплементували систему СГС: Австрія, Аргентина, Бельгія, Болгарія, Болівія, Бразилія, Бруней, Великобританія, Угорщина, В'єтнам, Гамбія, Німеччина, Греція, Данія, Замбія, Індонезія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Камбоджа, Канада, Кіпр, Китай, Лаос, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Маврикій, Мадагаскар, Малайзія, Мальта, Мексика, М'янма, Нігерія, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Парагвай, Польща, Португалія, Республіка Корея, Румунія, Російська Федерація, Сенегал, Сербія, Сінгапур, Словаччина, Словенія, США, Таїланд, Уругвай, Філіппіни, Фінляндія, Франція, Чехія, Чилі, Швейцарія, Швеція, Еквадор, Естонія, ПАР, Японія, держави - члени ЄС.

Впровадження системи СГС в Україні

Україна офіційно не імплементувала систему погодженої на глобальному рівні системи класифікації і маркування хімічних речовин (СГС). Проте, в Україні введено у дію ряд нормативно-правових документів, які базуються на системі СГС і гармонізовані з нею.

Зокрема, за станом на 01.08.2010 році в Україні діють кілька документів, що базуються на нормах і принципах системи СГС:

- ДСТУ 4500-4:2006 «Вантажі небезпечні. Методи випробувань» (набув чинності з 01.07.2007 р.);
- ДСТУ 4500-5:2005 «Вантажі небезпечні. Маркування» (набув чинності з 1 липня 2007 р.);
- ДСТУ 4500-3:2008 «Вантажі небезпечні. Класифікація» (набув чинності з 1 квітня 2010 р.);
- ДСТУ ДЕРЖСТАНДАРТ 31340:2009 «Попереджувальне маркування хімічної продукції. Загальні вимоги» (набув чинності з 1 січня 2010 р.).

Однак при цьому слід зазначити, що в Україні відсутній національний стандарт, що регламентує класифікацію хімічних речовин, що був би гармонізований із системою СГС.

ДЕЯКІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ, ВИКЛАДЕНИХ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ ТА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ

- а) Правила перевозок небезпечних грузів по залізничній дорозі [2](витяг)